

ГРЕЦЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В ЛАТИНСЬКІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ «ПАЛОМНИЦТВО ЕТЕРІЇ ДО СВЯТИХ МІСЦЬ»)

Микитка М.-Д. Ю.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто шляхи та причини проникнення в латинську релігійну термінологію запозичень із давньогрецької мови, їх функціонування та лексико-семантичне освоєння в системі мови-реципієнта.

Ключові слова: лексема, грецькі запозичення, лексико-семантичні особливості, мова-реципієнт.

Mykytka M.-D. Ancient Greek borrowings in Latin religious terminology (based on the text of the IV century "The Pilgrimage of Aetheria to the Holy places"). As the title implies, the article deals with the ways and reasons of penetration into the Latin religious terminology of borrowings from the Ancient Greek language. The research was based on the anonymous text of the IV century "The Pilgrimage of Aetheria to the Holy places".

Researching the problem of Latin religious terminology, we were faced with the fact that there exists a great amount of Greek words assimilated into Latin.

The work analyzes the peculiarities of their functioning and lexical-semantic development in the system of the recipient language. The research showed that the main type of borrowings was transliteration. In our opinion, one of the most important aspects of this phenomenon was the reform of the Latin alphabet and the introduction of new letters, which could reproduce Greek sounds.

According to the grammar, special emphasis is made on the fact that the Greek borrowings are not always fully assimilated into Latin language but save their essential paradigm of rejection (monazontes, idolon) and do not change their part-language affiliation (Paralipomenon).

However, the changes also affected the semantic system of the language. Some terms in the perceptive language often acquire new meanings or semantic shades (ecclesia, cathedra, martyrium, diacon, etc.).

Although considerable amount of research has been devoted to the functioning and types of penetration of the borrowings, few attempts have been made to investigate part-language peculiarities. It should be pointed out that most researched terms are nouns but some verbs (baptizare, exorcizare) could also be met.

Key words: lexeme, Greek borrowing, lexical-semantic peculiarities, language-recipient.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. У кожній термінології існує певний відсоток іншомовних запозичень. Вони залежать від екстра- та інтралінгвістичних факторів. Перші відзначаються активністю зовнішніх контактів в політиці, економіці, культурі, другі – здатністю мовної системи засвоювати й адаптувати іншомовні одиниці. Поширення християнства у грецькому світі, що згодом охопило і західні провінції, спричинило значний приплив релігійної лексики в латинську мову. Латинська мова вже була підготовлена до цього процесу. Реформа латинського алфавіту в кінці Республіки, пристосування, а то й введення деяких літер для вимови, відсутніх у латинській мові грецьких звуків, полегшили засвоєння грецької релігійної термінології.

Запозичення грецької лексики в латинській мові загалом і релігійної термінології зокрема проходило в умовах масової двомовності, що прискорило процес засвоєння і детермінувало його характер. Деякі лексеми настільки органічно влилися в латинську мову, що тільки етимологічний аналіз дає змогу визначити їх грецькі корені. Інші зберігають грецьку афіксацію, морфологічні особливості, дублетні парадигми відмінювання. Не однаковими були і семантичні зміни в запозиченій лексичі. Одні лексеми зберігають своє первісне значення, інші термінологізуються лише на латинському ґрунті. З огляду на це нам видається доцільним розглянути грецькі запозичення в латин-

ській релігійній термінології. Цей пласт лексики ще не був об'єктом дослідження, а шляхи проникнення та способи засвоєння запозичених лексем, зокрема у творі «Паломництво Етерії до святих місць», не поставали предметом дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема проникнення та засвоєння грецьких лексем у латинській мові є предметом дослідження у працях таких науковців, як А. В. Гарник [1], Л. В. Доровских [2], І. Р. Кілачицька [3] та ін.

Однією з найбільш фундаментальних робіт, присвячених грецьким запозиченням у латинській мові, є монографія О. Вайзе [12], який вивчає проблему з погляду культурного впливу Греції на Рим та аналізує їх фонетичні ознаки. Цінним фактичним матеріалом, у якому грецькі запозичення зібрані в алфавітному порядку, є словник Г. Заальфельда (Saalfeld) "Thensaurus Italograecus" [13]. У вітчизняному мовознавстві деякі аспекти грецьких запозичень у латинській мові досліджували такі науковці: Б. В. Чернюх (шляхи проникнення та засвоєння грецької лексики) [9]; М. П. Назаревська (функціонування давньогрецьких лексичних запозичень) [6]; Т. В. Косарук (фразеологічне освоєння давньогрецьких лексем) [5]. Незважаючи на всебічний інтерес багатьох дослідників до вивчення грецьких запозичень, порушувана проблематика й надалі потребує поглибленого аналізу у релігійній підмові латинської мови.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є описати генетичні та функціонально-семантичні особливості грецьких запозичень в латинській релігійній термінології у творі IV ст. «Паломництво Етерії до святих місць». Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: 1) визначити основні типи проникнення грецьких термінологем у латинську мову; 2) описати аспекти лексико-семантичних змін термінів після асиміляції у системі мови-реципієнта; 3) проаналізувати фонетичні, морфологічні та граматичні особливості грецьких запозичень у релігійній підмові латинської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес запозичення іншомовної лексики з метою збагачення власного словникового складу завжди був властивим романським мовам. Причиною таких змін є різні історичні, політичні, економічні, культурні та територіальні фактори. Упродовж свого історичного розвитку латинська мова зазнала впливу сабельських та середземноморських мов, етруської мови тощо. Та чи не найбільш вагомий внесок у розвиток латинського словникового складу зробила грецька мова, яка почала проникати у латину через усне мовлення ще з VIII ст. до н. е.

Завоювання Греції римлянами у II ст. до н. е. ще більше посилювало вплив грецької мови на латинську, а події, які відбулись у завершальний період існування Римської держави, у III–V ст. н. е. – епоху кризи Римської імперії й становлення християнства, супроводилися появою в розмовній та літературній мові т. зв. грецизмів з релігійним забарвленням. Це слова з християнської літератури та біблієзми: **baptizare** – **хрестити**; **ecclesia** – **народні збори, церква**; **episcopus** – **єпископ**; **basilica** – **базиліка**; **patriarcha** – **патріарх** та ін. [6, 35].

Загальновідомо, що грецька мова віддавна була мовою християнства, нею були написані Грецькі Писання, Євангелія, а також зроблено перший повний переклад Єврейських Писань – Септуагінти. Відомо також, що усі новозавітні тексти хоч і були написані арамейською мовою, проте з використанням грецької лексики. Тому є підстави вважати, що після поширення християнства на території Римської імперії в римську культуру та латинську мову почали проникати грецькі релігійні поняття і терміни, яких бракувало в латинській мовній системі. На цей факт вказав ще римський теоретик красномовства I ст. н. е. Квінтіліан у своєму творі «Навчання оратора».

У IV ст. в основному вже склалася релігійна термінологія, яка становить функціональну підсистему латинської мови, що активно розвивається. Цього часу творять такі видатні християнські письменники – Лактаній, Ієронім, Августин. З'являються ітінерарії до святих місць, серед них «Паломництво Етерії до святих місць» ("Peregrinatio Aetheriae ad loca sancta") анонімного автора.

Незважаючи на простий та невибагливий стиль твору, її авторка, яку часто ідентифікують з монахинєю Етерією, належала до освічених жінок свого часу. Дослідники відзначають її добрі знання Святого Письма, обізнаність із грецькою мовою [11, 110; 10, 223], про що свідчать численні грецизми, особливо в релігійній термінології.

Та перш ніж перейти до з'ясування основної проблеми, хочемо пояснити, що «термін «запозичення» означає процес надходження та засвоєння іншомовних слів унаслідок різних соціальних причин, а саме: війни, торгівлі, подорожей, технічного співробітництва, культурних зв'язків тощо» [7, 208].

Проаналізувавши лексичну вибірку релігійних термінів давньогрецького походження в "Peregrinatio", ми виявили, що найбільш поширеним методом запозичення є *транслітерація*, тобто спосіб передачі слів однієї графічної системи засобами іншої графічної системи. Наприклад, ἡ ἐκκλησία > ecclesia – церква; ἡ ἐπιφάνεια > Eriphania – Богоявлення; ὁ ἄγγελος > angelus – ангел; ἡ ἐξοδος > Exodus – вихід тощо.

Первісно спостерігалась наявність фонетичної неідентичності між давньогрецькою та латинською мовами, відсутність в останній деяких звуків, які б відповідали латинським. Але внаслідок «впровадження до латинського правопису буквсполучень *ch, rh, th, ph* та літер *y, z* для відображення грецьких $\chi, \phi, \theta, \rho, \upsilon, \zeta$ і книжного проникнення грецизмів фонологічна структура запозичених слів максимально наблизилась до оригіналу» [9, 29]. З урахуванням цього з'явилась можливість з високим ступенем точності транслітерувати грецькі слова.

Так, грецька літера **θ** відповідає латинському **th** (ἡ καθέδρα > cathedra – лавка, стілець); літера **χ** > **ch** (ὁ πατριάρχης > patriarcha – патріарх; ὁ ἀρχιδιάκονος > archidiaconus – архидиякон (старший диякон); ὁ μονᾶχος > monachus – монах); літера **φ** > **ph** (ὁ ἀντίφωνος > antiphonae – антифон, пісня, спів; ὁ προφήτης > propheta – пророк); літера **ζ** > **z** (ἡ ἐξορκίζω > exorcizere – заклинати); літера **ξ** > **x** (ἡ ἐξοδος > Exodus – вихід); літеру **ψ** у латинській мові передавали через **ps** (ὁ ψαλμός > psalmus – псалом).

Голосний звук **υ** передавався через **y**: ὁ ὕμνος > hymnus – гімн, ὁ πρεσβύτερος > presbyter – пресвітер. Фонетичних змін також зазнали дифтонги, а саме грецький дифтонг **ει**, який у латинській мові монофтонгізувався: *παράλιπονένων* > Paralipomenon – Параліпомен; ἡ ἐπιφάνεια > Eriphania – Богоявлення; τό εἶδωλον > idolon – ідол. З іншого боку, дифтонг **ευ** у латинській мові передавався аналогічним дифтонгом **eu** (у словах грецького походження): ἡ εὐλογία > eulogia – благословення.

Щодо *функціонування* лексичних запозичень, то А. І. Смирницький уважав, що «при запозиченні слово пориває із системою тієї мови, у якій воно існувало раніше, і включається у систему іншої мови», осмислюється в ній як основа й «оформлюється в ній за правилами й засобами цієї мови» [8, 34].

Запозичення з давньогрецької мови здебільшого справді органічно влились у латинську граматичну систему, прийнявши суто латинські флексії та відповідні парадигми відмінювання.

Наведене положення А. І. Смирницького не можемо прийняти беззастережно. Під час аналізу лексичних одиниць грецького походження ми виявили, що деякі лексеми можна класифікувати як не повністю асимільовані, адже вони увійшли у вжиток нової мови, зберігши (або не до кінця) парадигми та особливості, характерні для них у грецькій мові.

Прикладом може слугувати лексема **pentecoste** (з гр. **πεντεκοστή** – П'ятдесятниця), яка у singularis

повністю зберегла парадигму відмінювання за грецьким типом, а у pluralis набуває латинських граматичних форм: *...a pascha autem usque ad quinquagesima, id est pentecosten...* (Peregr. Aeth. XLI) – ... від Пасхи аж до П'ятдесятниці, тобто пентекостії.

Цікавою є лексема **monazontes** (Peregr. Aeth. XXIV, 1), що походить від грецького дієприкметника **μονάζων** – «ті, що дотримуються монашого сану» і яка у складі мови-реципієнта зберегла аналогічні форми *monazon, monazontis*. Проте цю лексему засвідчено у словнику також у формі іменника *monazontes, on m* (Plur.), що зберігає парадигму відмінювання за грецьким типом.

Деякі лексеми в новому мовному середовищі змінюють свою належність до певної частини мови. Таким чином, лексема **Paralipomenon**, яка походить від грецького дієприкметника **παραιρεπομένων**, а той, своєю чергою, від дієслова **παρλείπω** – «пропускати, упускати» – букв. «те, що було пропущене» (як назви інших частин Святого Письма «Літопис, книга Хроніку»), у латинській мові набуває статусу іменника середнього роду та при відмінюванні у Nom., Acc., Voc. Plur. зберігає закінчення *-a* (*Paralipomena*), а у Nom., Acc., Voc. Sing. закінчення *-on*, що є характерним для грецької мови.

Про це свідчить уривок з тексту: *Sicut scriptum est in libris Paralipomenon* (Peregr. Aeth. XLVIII, 2) ... – Як було написано у книгах Параліпоменон...

Іменник **idolon** (від гр. **τό εἶδωλον** – «образ», «зображення», «ідол») інтегрувався в латинську мову, залишивши характерну для себе у грецькій мові флексію *-on* (сер. рід) та одночасно набувши суто латинської форми середнього роду *idolum, i n*. Проте, як бачимо у тексті, автор використовує ту форму іменника, яка відмінюється за грецьким типом (Acc. Plur. *idola*, а не *idoli*): *Nam ostensa est mihi in ipso vico memoria Laban Syri, soceri Iacob, ostensus est etiam mihi locus, unde furata est Rachel idola patris sui* (Peregr. Aeth. XXI, 4) – У цьому селі мені показали гробницю Лавана Сіріна, тестя Якова, показали також і те місце, звідки Рахіль викрала ідолів батька свого.

Входження запозичених слів до складу мови-реципієнта розширює контексти їх вживання й відповідно може викликати зміни в семантичній структурі цих слів. Таким чином, у новому середовищі деякі запозичені слова набувають нових значень чи значенневих відтінків [5, 131].

Лексема **ecclesia** запозичена з грецького **ἐκκλησία**, що у Давній Греції мало значення «народні збори», а у церковній латині набуває значення «церква»: *Ecclesia ingens valde et pulchra ...* (Peregr. Aeth. XXI, 1) – Дуже велика та красива церква...

Схожим шляхом у латинську лексичну систему проник іменник **basilica**, від гр. **ἡ βασιλική** – «царський дім». У Давній Греції базиліка була місцем, де засідав архонт, пізніше в Римі вона залишалась спорудою громадського використання, а з поширенням християнства термін «базиліка» набув нового значення – «християнський храм»: *Septima autem die, id est die dominica, ante pullorum cantum colliget se omnis multitudo, quecumque esse potest in eo loco, ac si per pascha in basilica...* (Peregr. Aeth. XXIV, 8) – На сьомий же день, тобто в неділю, перед співом півнів зби-

рається в базиліці велика кількість народу, яка може бути в цьому місці, так як на Пасху.

Обов'язковою частиною усіх храмів, як православних, так і католицьких, є апсида – напівкругла вівтарна частина, звернена на схід, що в латинській мові позначається словом **absida** (від гр. **ἡ ἀψίς** – «дуга», «склепіння»): *Retro in absida post altarium ponitur cathedra episcopo...* (Peregr. Aeth. XLVI, 5) – Позаду вівтаря в абсиді ставиться для єпископа кафедра...

Лексема **cathedra** перейшла у латинську мову від гр. **ἡ καθέδρα** – «стілець, сидіння». У церковній латині спеціалізувало значення – «єпископська кафедра» – символ єпископської влади: *...residet episcopus in cathedra* (Peregr. Aeth. XXXVII, 1) – ...єпископ залишається сидіти на кафедрі.

Інший іменник, на позначення релігійних споруд чи їх частин – **martyrium**, запозичене від гр. **τὸ μαρτύριον** – «підтвердження», «доказ», вживається у християнських авторів для номінування «могили мученика або святого»: *Ecclesia habet martyria aliquanta* (Peregr. Aeth. XIX, 1) – Церква має декілька могил святих.

Іменник **presbyter**, запозичений з гр. **ὁ πρεσβύτερος** – «старець», «старійшина», у церковній латині почав позначати голову релігійної громади християн – пресвітера: *Nam et presbyteri et diacones semper parati sunt in eo loco ad vigiliis...* (Peregr. Aeth. XXIV, 8) – Бо пресвітери та диякони завжди у цьому місці готуються до нічної служби...

Згадана лексема **diacon**, яка називає духовну особу, обов'язками якої є співслужіння пресвітерам у храмі, походить від грецької лексеми **ὁ διάκονος** – «слуга». Із цього випливає, що в мові-реципієнті ця лексема залишила за собою фактичне значення, проте набула більш релігійного відтінку. Варто також зауважити, що після переходу з грецької мови в латинську вона отримала два різні форманти – на позначення осіб чоловічого, а також жіночого роду: *sancta diaconissa nomine Marthana* (Per. Aeth. XXIII, 3) – свята діаконеса на ім'я Мартана.

Ще одним іменником, який вживається на позначення духовних осіб, є **clerus**, який походить з грецького **ὁ κλήρος** – «жереб». У церковній латині використовувався на позначення сукупності священнослужителів однієї церкви і набув загального значення «клір», «духовенство»: *ecce et supervenit episcopus cum clero et statim ingreditur into spelunca...* (Peregr. Aeth. XXIV, 2) – І щось піднімається єпископ з кліром і негайно заходить до печери...

Слово **euangelium**, запозичене з гр. **τὸ εὐαγγέλιον** – «блага вість», отримало у християнських авторів значення «Євангеліє»: *... ille locus de evangelio...* (Peregr. Aeth. XLIII, 5) – ... те місце з Євангелія...

Грецька лексема **ἀντίφωνος** – «той, що звучить у відповідь» – набула в церковній латині семантики «спів, що виконують по черзі два хори або соліст і хор»: *...dicuntur psalmi et antiphonae...* (Peregr. Aeth. XXIV, 1) – ... читаються псалми та антифони...

Іменник **psalmus**, запозичений з гр. **ὁ ψαλμός** – «спів», «пісня», у християнській латині позначає «псалом»: *Ibi denuo dicitur unus psalmus et fit oratio...* (Peregr. Aeth. XXIV, 11) – Тоді заново читається псалом і відбувається молитва...

Іменник **laicus**, запозичений з грец. **λαϊκός** – «пересічна людина», «простолнодин», засвідчений у пізньохристиянських авторів із семантикою «мирянин»: *...et non solum hii, sed et laici praeter, viri et mulieres, qui tamen volunt maturius vigilare ...* (Peregr. Aeth. XXIV, 1) – ...Але не лише вони, а й, крім того, миряни, чоловіки та жінки, які хотіли раніше нести нічну варту...

Лексема **misterium**, запозичена з грецької мови (**τὸ μυστήριον** – таємниця), вживається в церковній латині зі спеціалізованим значенням «таїнство»: *Tantum neofiti et fideles, qui volunt audire misteria, intrant* (Peregr. Aeth. XLVII, 2) – ...входять тільки неофіти і вірні, які бажають почути таїнство.

Слово **simbolum**, з грецької мови **τὸ σῆμα** – знак, набуло в церковній латині спеціалізованого значення «символ сповідання і віри, знамення»: *Tunc accipient simbolum* (Peregr. Aeth. XLVI, 3) – Тоді вони отримують знамення.

Запозичене з грецької мови слово **propheta** (від **ὁ προφήτης** – віщун), у релігійному дискурсі отримало виключно християнське забарвлення – «пророк»: *sanctus Helis propheta* – святий пророк Ілія. Поруч з іменником чоловічого роду вживається форма жіночого роду – **prophetissa**: *et viderunt eum Symeon vel Anna prophetissa, filia Fanuhel* (Peregr. Aeth. XXVI, 1) – і побачили його Симеон та Анна пророчиця, донька Фануела.

Ще одна лексема грецького походження **angelus** (від **ὁ ἄγγελος**) у загальнолітературній мові мала значення «вісник», а у церковній латині почала вживатись на позначення духовних безтілесних істот, які відіграють важливу роль у християнстві, – ангелів: *Tunc ergo interrogavi illos sanctos, quidam esset hoc; qui responderunt: "hic positus est sanctus Moyses ab angelis, quoniam, sicut scriptum est, sepulturam illius nullus hominum scit, quoniam, certum est eum ab angelis fuisse sepultum"* (Peregr. Aeth. XII, 2) – Тоді я запитала святих мужів, що це таке і вони відповіли: «тут похований ангелами Святий Мойсей, тому що як написано, могили його не знає ніхто з людей; так як відомо, що він був похований ангелами».

Іменник з грецької мови **neofitus** (від **ὁ νεόφωτος** – новоіспрошений) був поширений лише в християнській латині – зі значенням «неофіт, новоіспрошений до християнської віри»: *Tantum et neofiti et fideles intrant* (Peregr. Aeth. XLVII, 2) – Входять тільки неофіти і вірні.

Іменник **Epiphania** – «Богоявлення», з грецької **ἡ ἐπιφάνεια** – «з'явлення», «проявлення божественної сили», вживався тільки у християнських авторів зі спеціалізованим значенням: *Pridie beatissimo die Epiphania esset* (Peregr. Aeth. IX, 1) – Це було напередодні благословенного дня Богоявлення.

Слово **monachus** – «монах» – запозичене з грецької. **ὁ μονάχος** – «самітник», «пустельник», «монах»: *Susciperunt nos ibi satis humane monachi* (Peregr. Aeth. III, 1) – Там прийняли нас дуже люб'язно монахи. Синонімом до лексеми **monachus** у творі "Peregrinatio" виступає іменник **monazantes**, що походить від грецького іменника **μονάζων** – «самітник», «монах».

Іменник **episcopus**, запозичений від грецького слова **ἐπίσκοπος** – «наглядач», у церковній латині вживався на позначення вищої духовної особи – єпископа: *Ecce et supervenit episcopus cum clero...* (Peregr. Aeth. XXIV, 2) – А от і єпископ з'являється з духовенством...

У процесі дослідження етимологічних особливостей релігійної лексики, виокремленої методом суцільної вибірки у творі "Peregrinatio Aetheriae" та опрацьованої лексикографічно, ми виявили, що більшість запозичень – це іменники. Проте трапляються й дієслова, які перейшли в латинську мову також методом транслітерації. Помітним явищем є з'ява дієслів із суфіксом **-izare**, який походить від грецьких дієслів на **-ίζω**. Прикладом може слугувати **baptizare** < **βαπτίζω**. Оскільки обряд хрещення відбувався через занурення у воду, відповідно дієслово **baptizare** у церковній латині набуло значення «хрестити» (з гр. **βαπτίζω** – «занурювати у воду»): *Retinebam scriptum esse baptizasse sanctum Iohannem...* (Peregr. Aeth. XV, 1) – Я пам'ятала зі Святого Письма, що Іоанн хрестив...

Іншим прикладом є дієслово **exorcizare** – «заклинати», «зобов'язувати клятвою», запозичене з грецького **ἐξορκίζω** з таким самим значенням. Але тоді як у грецькій мові воно вживається із загальнолітературним значенням, у латинській мові воно спеціалізувало семантику, набувши християнського забарвлення: *Primum mature a clericis exorcizantur...* (Peregr. Aeth. XLVI, 1) – Рано-вранці їх закликають клірики...

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проаналізувавши достатньо повну вибірку релігійних термінів у "Peregrinatio", ми дійшли таких висновків:

1. Засвоєння латинською мовою грецьких слів зумовило реформу латинського алфавіту і введення деяких букв і буквосполучень. Її доцільність особливо проявилась у кінці Імперії у зв'язку з інтенсивним проникненням грецьких слів у різні фахові підмови латинської мови і передусім релігійну. Про це, зокрема, свідчить «Паломництво Етерії до святих місць», у якому грецькі релігійні терміни адекватно відтворені за допомогою фонетичної системи латинської мови.

2. При запозиченні слово не завжди повністю асимілюється в системі нової мови. Так, грецькі лексеми здебільшого впливають у граматичну систему латинської мови, приймаючи нові флексії та парадигми відмінювання. Проте існують випадки, коли іменник може міняти свою належність до певної частини мови (Paralipomenon); зберігати флексії обох мов (idolon/idolum); зберігати парадигми відмінювання обох мов (pentecoste).

3. При запозиченні термінологічних лексем у мові-реципієнті часто набувають нових значень чи значеннєвих відтінків (ecclesia, cathedra, martyrium, diacon тощо).

4. У процесі дослідження виявлено, що більшість запозичень – це іменники, але траплялись також і дієслова (exorcizo, baptizo).

Дослідження перспективне в плані аналізу методів запозичення інших пластів грецьких термінів у латинській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарник А. В. Греческие лексические заимствования в латинском языке : [учеб. материалы] / А. В. Гарник. – Минск : БГУ, 2015. – 56 с.
2. Доровских Л. В. Семантическое освоение иноязычной лексики в заимствующем языке : на материале греческих заимствований в латинском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.14. «Классические языки» / Л. В. Доровских. – Тбилиси, 1972. – 23 с.
3. Килачицкая И. Р. Греческий в латинском : (причины влияния на церковную и научную латынь) // XVI ежегодная богословская конф. Православного Свято-Тихоновского гуманитар. ун-та : [мат. Богословской конференции (16; 2005–2006; Москва)]. – М., 2006. – Т. 1. – С. 288–294.
4. Куца О. В. Латинські запозичення континентального періоду в давньоанглійській мові / О. В. Куца // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов : [зб. наук. праць / за ред. В. І. Гончарова]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 11. – С. 106–116.
5. Косарук Т. В. Фразеологічне освоєння грецьких запозичень у латинській мові (на матеріалі творів Августина Аврелія «Сповідь», «Про трійцю», «Про град божий») / Т. В. Косарук // Іноземна філологія. – 2010. – Вип. 122. – С. 131–134.
6. Назаревська М. Функціонування давньогрецьких лексичних запозичень у латинській мові / Марина Назаревська // Іноземна філологія. – 2010. – Вип. 122. – С. 33–38
7. Овадюк О. В. Запозичення як засіб збагачення англійської мови / О. В. Овадюк // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. – 2013. – Вип. 27. – С. 207–212.
8. Смирницкий А. И. Сравнительно-исторический метод и определения языкового родства / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1955. – 59 с.
9. Чернюх Б. В. Исторична граматика латинської мови : [підруч.] / Б. В. Чернюх. – Львів : Видавничий центр ЛНУ, 2008. – 292 с.
10. Bludau A. Die Pilgerreise der Aetheria / Augustinus Bludau. – Paderborn, Schöning, 1927. – 294 S.
11. Trillitsch W. Aetherius Pilgerreise / W. Trillitsch // Das Altertum. – Bd. VII. – Hft. 2. – Oldenburg : Isensel – Verlag, 1961. – S. 104–111.
12. Weise O. Die griechischen Wörter in Latein / Oskar Weise. – Leipzig, 1882. – 554 S.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

13. Saalfeld G. A. Thesaurus Italograecus: Ausführliches historisch-kritisches Wörterbuch der griechischen Lehn- und Fremdwörter im Lateinischen / G. A. Saalfeld. – Wien, 1884.

ДЖЕРЕЛА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

14. Silviae vel potius Aetheriae peregrinatio ad loca sancta / [ed. W. Heraeus]. – Heidelberg : Carl Winter, 1908. – 51 p.